

Principo „teršėjas moka“ įgyvendinimas tvarkant komunalines atliekas

Gediminas Vilkevičius

Aleksandro Stulginskio universitetas

Lietuvoje kasmet susidaro apie 1,3 mln. tonų komunalinių atliekų, o vienam gyventojui tenkantis komunalinių atliekų kiekis yra daugiau kaip 400 kg. Siekiant sukurti Europos Sąjungos reikalavimus atitinkančią atliekų tvarkymo sistemą Lietuvoje įsteigta 10 regioninių atliekų tvarkymo centrų. Rengiantis stoti į Europos Sąjungą ir tapus jos nare bei kuriant šią sistemą, principas „teršėjas moka“ buvo perkeltas į Lietuvos teisės aktus. 2013 m. valstybinio audito išvados rodo, kad principo „teršėjas moka“ įgyvendinimas tvarkant atliekas Lietuvoje susiduria su problemomis ir turi esminių trūkumų. Atliekų turėtojų ir atliekų apskaita Lietuvoje yra netiksli, ne visuose regionuose žinomos tikrosios atliekų tvarkymo sąnaudos, savivaldybės naudoja skirtingus įmokų už atliekų tvarkymą nustatymo metodus. Straipsnyje aptariama, kaip įgyvendinant principą „teršėjas moka“ komunalinių atliekų tvarkymo srityje taikomas proporcingumo principas, kokie veiksniai turi įtakos taikant šį principą.

Komunalinės atliekos, atliekų tvarkymas, atliekų turėtojas, principas „teršėjas moka“, vietinė rinkliava

Įvadas

Europos statistikos agentūros „EUROSTAT“ duomenimis Lietuvoje kasmet susidaro apie 1,3 mln. tonų komunalinių atliekų. Vienam Lietuvos gyventojui tenkantis komunalinių atliekų kiekis 2014 m. buvo apie 433 kg (Komunalinės..., 2016), kai 2010 m. šio rodiklio vertė siekė tik 381 kg (Aplinkos..., 2012). Tokį atliekų kiekio didėjimą galima susieti su Lietuvos ekonomikos ir žmonių perkamosios galios bei produktų suvartojimo augimu. 2004 – 2008 m. taip pat buvo stebima surinktų komunalinių atliekų kiekio, tenkančio vienam gyventojui, didėjimo tendencija, tačiau dėl prasidėjusios krizės 2009 m. šis kiekis staiga sumažėjo (Aplinkos būklė 2011).

Lyginant „EUROSTAT“ duomenis apie komunalinių atliekų surinkimą įvairiose šalyse galima teigti, kad Lietuvoje vienam gyventojui tenkančių šių atliekų kiekiai yra vieni mažiausių Europos Sąjungoje (toliau – ES). Pavyzdžiui, 2014 m. ES vienam gyventojui vidutiniškai teko apie 475 kg surinktų komunalinių atliekų, o Lietuvoje šio rodiklio vertė buvo beveik 9 proc. mažesnė už Europos vidurkį. Daugelyje senųjų ES šalių vienam gyventojui tenkančių komunalinių atliekų kiekiai yra didesni kaip 500 kg (pvz., Austrija, Prancūzija, Olandija ir kt.), keliose šalyse – didesni kaip 600 kg (Kipras, Liuksemburgas, Vokietija), o Danijoje – net apie 750 kg. Tuo tarpu kai kuriose naujosiose ES šalyse šie kiekiai yra nedaug didesni (pvz., Čekija, Estija) ar net mažesni (pvz., Latvija, Lenkija, Rumunija) kaip 300 kg (Komunalinės..., 2016).

Sprendžiant atliekų problemą ypač svarbų vaidmenį vaidina ES aplinkos apsaugos politika ir jos principas „teršėjas moka“ kurio esmė – nuostolius dėl aplinkos teršimo ir gamtos išteklių naudojimo privalo padengti patys teršėjai ir šių išteklių naudotojai (Meškys, 2006).

Siekiant įgyvendinti principą „teršėjas moka“, jis pirmiausiai buvo įtvirtintas Europos Bendrijos steigimo sutartyje, aplinkos apsaugą (įskaitant ir atliekų prevenciją bei tvarkymą) reglamentuojančiuose ES teisės aktuose (Meškys, 2006). Šiuo požiūriu svarbiausios yra Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2004/35/ET dėl atsakomybės už aplinkos apsaugą siekiant išvengti žalos aplinkai ir ją ištaisyti (atlyginti) bei 2008/98/EB dėl atliekų ir panaikinanti kai kurias direktyvas.

Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, o vėliau rengiantis stoti į Europos Sąjungą ir tapus jos nare, principas „teršėjas

moka“ buvo perkeltas į Lietuvos Respublikos teisės sistemą. Šis principas įtvirtintas Lietuvos vystymosi strateginiuose dokumentuose, tokiuose kaip Nacionalinė darnaus vystymosi strategija, Valstybinė aplinkos apsaugos strategija. Jo įgyvendinimą reglamentuoja LR mokesčių už valstybinius gamtos išteklius įstatymas, LR aplinkos apsaugos įstatymas, LR mokesčio už aplinkos teršimą įstatymas. Svarbiausi teisės aktai, kuriais vadovaujantis principas „teršėjas moka“ turi būti įgyvendinamas atliekų tvarkymo srityje, – Valstybinis strateginis atliekų tvarkymo planas ir LR atliekų tvarkymo įstatymas (Meškys, 2006).

Antra vertus, 2006 m. atliktos analizės autorius daro išvadą, kad principas „teršėjas moka“ atliekų tvarkymo srityje įgyvendinamas nesklaidžiai (Meškys, 2006). Tokio pat pobūdžio tik išsamesnės išvados buvo pateiktos 2013 m. atlikto Valstybinio audito ataskaitoje „Regioninių atliekų tvarkymo sistemų veikla“ (Regioninių..., 2013). Tai aiškiai rodo, kad principo „teršėjas moka“ įgyvendinimas tvarkant atliekas Lietuvoje susiduria su problemomis ir jų priežasčių nustatymui bei pačių problemų sprendimui turi būti skiriamas ypatingas dėmesys.

2013 m. Valstybinio audito ataskaita parengta analizuojant atliekų tvarkymą reglamentuojančius dokumentus, regioninių atliekų tvarkymo centrų (RATC) pateiktus duomenis, savivaldybių ir RATC apklausos dėl atliekų tvarkymo rezultatus, apžiūrint regioninių atliekų sąvartynus ir atliekų surinkimo aikšteles, bendraujant su atliekų tvarkymo sistemoje dirbančiais darbuotojais (Regioninių..., 2013). Tačiau atliekant auditą nušalyje paliktas svarbiausias atliekų tvarkymo sistemos dalyvis, kuriam ir yra taikomas principas „teršėjas moka“, – atliekų turėtojas, neatlikta principo „teršėjas moka“ ir proporcingumo principo santykio analizė.

Tyrimų tikslas – nustatyti, kaip proporcingumo principas taikomas įgyvendinant principą „teršėjas moka“ komunalinių atliekų tvarkymo srityje.

Tyrimų metodika

Tyrimo objektu pasirinktas mokestis už komunalinių atliekų tvarkymą, kurį moka buitinių atliekų turėtojai, t.y. gyventojai. Siekiant darbo tikslo taikyti literatūros analizės, lyginamosios analizės, stebėjimo ir indukcijos metodai. Analizuotos įvairios atsiskaitymo už atliekų tvarkymą sistemos, teismų praktika nustatant įmokų dydžio

teisėtumą, Europos Sąjungos teisės aktų aiškinimas, stebėtas atliekų surinkimo iš gyventojų būdų taikymas.

Rezultatai ir jų aptarimas

Siekiant sukurti ES reikalavimus atitinkančią atliekų tvarkymo sistemą Lietuvoje, šioje srityje pradėta taikyti regioninį principą. Vadovaujantis Valstybinio strateginiu atliekų tvarkymo planu, 2000–2006 m. Lietuvoje įsteigta 10 RATC (Alytaus, Kauno, Klaipėdos, Marijampolės, Panevėžio, Šiaulių, Tauragės, Telšių, Utenos ir Vilniaus), kurių tikslas buvo organizuoti regioninių atliekų tvarkymo sistemų sukūrimą, o pirmaeilis uždavinys – uždaryti apie 850 senų komunalinių atliekų sąvartynų. Daugelis jų tuo metu priskirta nekontroliuojamų šiukšlynų kategorijai, o beveik 350 buvo veikiančios. Įgyvendindami iškeltus tikslus RATC toliau plėtoja regionines atliekų tvarkymo sistemas, apimančias atliekų surinkimą, rūšiavimą, vežimą, šalinimą, įmokų už atliekų tvarkymą nustatymą, vykdo kitas savivaldybių jiems pavestas funkcijas (Regioninių..., 2013).

Pateiktos valstybinio audito išvados rodo, kad atliekų turėtojų ir atliekų apskaita Lietuvoje yra netiksliai ir nepatikimai, skiriasi institucijų, atsakingų už apskaitą, turimi duomenys apie atliekų turėtojus, susidariusias, surinktas, sąvartynuose pašalintas komunalines atliekas ir jų sudėtį, o dėl šių priežasčių gali būti sunku priimti pagrįstus strateginius sprendimus dėl atliekų tvarkymo. Taip pat nurodoma, kad ne visuose regionuose žinomos tikrosios atliekų tvarkymo sąnaudoms ir todėl savivaldybės ar RATC negali kontroliuoti ir daryti įtakos šioms sąnaudoms. Be to, kol LR Vyriausybė nebuvo patvirtinusi įmokų už atliekų tvarkymą skaičiavimo metodikos, RATC ir savivaldybės naudojo skirtingus šių įmokų nustatymo metodus, lėmusius skirtingą įmokų dydį, dalyje savivaldybių įmokų dydis nebuvo siejamas su faktiniu atliekų kiekiu. Tokia padėtis reiškia, kad principo „teršėjas moka“ įgyvendinimas Lietuvoje turi esminių trūkumų, o kai kurie atliekų tvarkymo sistemos dalyviai gali nepagrįstai pelnytis iš atliekų turėtojų permokų už atliekų tvarkymą (Regioninių..., 2013).

LR atliekų tvarkymo įstatymo (toliau – Įstatymas) 30² str. įtvirtinta, kad komunalinių atliekų tvarkymo paslaugų kaina ir įmokos už komunalinių atliekų surinkimą iš atliekų turėtojų ir atliekų tvarkymą dydį vadovaujantis Įstatyme nurodytais principais nustato savivaldybės. Pagal Įstatymą „Komunalinių atliekų tvarkymo paslaugų kainodara nustatoma vadovaujantis solidarumo, proporcingumo, nediskriminavimo, sąnaudų susigrąžinimo principais ir principu „teršėjas moka“ <...> Komunalinių atliekų tvarkymo paslaugų kaina turi būti pagrįsta būtinosiomis su komunalinių atliekų tvarkymu susijusiomis sąnaudomis. Komunalinių atliekų tvarkymo paslaugų kaina turi užtikrinti ilgalaikį komunalinėms atliekoms tvarkyti skirtos infrastruktūros eksploatavimą, jos atnaujinimą ir sudaryti komunalinių atliekų turėtojams priimtinas sąlygas dalyvauti komunalinių atliekų tvarkyme, taip pat mažinti aplinkos taršą“ (Atliekų..., 2016).

Šiuo metu savivaldybės taiko du įmokų už atliekų tvarkymą būdus: 1) vietinę rinkliavą už komunalinių atliekų surinkimą ir tvarkymą; 2) nustatytus tarifus už

atliekų tvarkymą (Regioninių..., 2013). Pabrėžtina, kad nepriklausomai nuo to, koku būdu apmokestinami komunalinių atliekų turėtojai, turi būti užtikrintas principo „teršėjas moka“ įgyvendinimas, o įmokos turi padengti visas atliekų tvarkymo išlaidas.

Kol nebuvo vieningos įmokų už komunalinių atliekų tvarkymą skaičiavimo metodikos, savivaldybėse šios įmokos buvo skaičiuojamos skirtingai: vadovaujantis jų pačių patvirtintomis vietinės rinkliavos už komunalinių atliekų surinkimą ir tvarkymą paslaugų taisyklėmis, pagal konkurso metu paslaugų tiekėjo pasiūlytą paslaugų kainą, pagal faktiškai patiriamas išlaidas. Taip pat skyrėsi gyventojams nustatomoms įmokoms už atliekų tvarkymą taikoma kintamoji: arba vienas gyventojas, arba gyvenamo būsto plotas, arba leidžiant atliekų turėtojams pasirinkti vieną iš šių variantų (Regioninių..., 2013).

Atlikta kelių savivaldybių priimtų nutarimų, reglamentuojančių įmokų už atliekų tvarkymą skaičiavimą, analizė rodo, kad LR Vyriausybei 2013-07-24 patvirtinus „Rinkliavos ar kitos įmokos už komunalinių atliekų surinkimą iš atliekų turėtojų ir atliekų tvarkymą dydžio nustatymo metodiką“ (toliau – Metodika), padėtis iš esmės nepakito, kadangi gyventojams įmokos už atliekų tvarkymą nustatomoms taip pat, kaip ir iki Metodikos patvirtinimo. Metodikoje nustatyta, kad pagrindžiant būtinąsias sąnaudas, kuriomis remiantis apskaičiuojamas ir teikiamas savivaldybės institucijai tvirtinti įmokos dydis, reikia vadovautis tokiais dokumentais ir duomenimis: 1) regioniniu ir (ar) savivaldybės atliekų tvarkymo planu; 2) praėjusių kalendorinių metų faktinėmis komunalinių atliekų tvarkymo sąnaudomis; 3) galiojančiose atliekų tvarkymo paslaugų ir (ar) darbų atlikimo sutartyse nustatytais kainomis; 4) mišrių komunalinių ir kitų atskirai surenkamų atliekų susikaupimo normomis, jeigu jos nustatomos savivaldybės sprendimu. Apskaičiuojant įmokos už atliekų tvarkymą pastoviąją dalį ir kintamąją dedamąją, kai nekilnojamojo turto objektams savininkai naudojami kolektyviniais konteneriais, gali būti taikoma viena iš šių kintamųjų pasirinktinai: 1) nekilnojamojo turto paskirtis ir plotas; 2) nekilnojamojo turto paskirtis ir objektų skaičius; 3) gyventojų ar darbuotojų skaičius; 4) savivaldybės sprendimu nustatoma atiduodamų mišrių komunalinių atliekų svorio (apskaičiuojant tik kintamąją dedamąją) (Dėl Vietinės..., 2016). Palyginus šias Metodikoje įtvirtintas nuostatas su iki jos patvirtinimo savivaldybėse taikytomis įmokų skaičiavimo metodais galima teigti, kad Metodikoje tik įtvirtinta tų metodų įvairovė, o ne pateikta vieninga įmokų už komunalinių atliekų tvarkymą skaičiavimo metodika. Todėl sunku tikėtis, kad savivaldybėse bus pakeisti jau nusistovėję šių įmokų skaičiavimo metodai ir pasirinkti kiti parametrai, užtikrinantys tikslesnį (teisingesnį) įmokų apskaičiavimą.

Didžiausią susirūpinimą kelia tai, kad Metodikoje įteisintas dalyje savivaldybių taikomas rinkliavos už komunalinių atliekų surinkimą ir tvarkymą skaičiavimo pagal nekilnojamojo turto paskirtį ir plotą arba nekilnojamojo turto paskirtį ir objektų skaičių metodas. Jau iš pirmo žvilgsnio matome, kad šis metodas galimai prasilenkia su elementaria logika, kadangi: 1) prieštaraujama atliekų turėtojo, kaip asmens, o ne kaip nekilnojamojo turto, apibrėžimui (Atliekų..., 2016); 2)

atliekų tvarkytojams už paslaugas sumokama pagal sutvarkytų atliekų kiekį, o tie, kas naudojami ar net nesinaudoja šiomis paslaugomis, turi mokėti pagal parametrus (nekilnojamojo turto paskirtį ir plotą), kurie dažniausiai neturi nieko bendro su atliekų tvarkytojams perduodamu atliekų kiekiu. Pavyzdžiui, dviejuose vienodo ploto butuose gyvena penkių asmenų šeima ir vienišas senyvo amžiaus žmogus. Tikėtina, kad, priklausomai nuo pajamų dydžio ir vartojimo įpročių, šeimoje gali susidaryti penkis kartus daugiau atliekų nei pas vienišą asmenį, o taikant mokesčių už atliekų tvarkymą pagal buto plotą, ir šeima, ir vienišas asmuo už atliekų sutvarkymą turės sumokėti tokią pat sumą. Tuo būdu 1 kg atliekų sutvarkymas vienišam asmeniui kainuos penkis kartus daugiau nei penkių asmenų šeimai. Todėl akivaizdu, kad būtina įvertinti, kaip toks atliekų turėtojo apmokestinimo metodas atitinka minėtus solidarumo, proporcingumo, nediskriminavimo, sąnaudų susigrąžinimo principus ir principą „teršėjas moka“, kuriais vadovaujantis turi būti nustatoma komunalinių atliekų tvarkymo paslaugų kainodara (Atliekų..., 2016).

Sąnaudų susigrąžinimo principas yra tiesiogiai susijęs su atliekų tvarkytojais, ir galima daryti prielaidą, kad jo yra ir bus tikrai laikomasi, nes priešingu atveju atliekų tvarkytojai patirtu nuostolius. Kiti keturi principai turi būti taikomi nustatant, kaip kiekvienas atliekų turėtojas turi apmokėti jo atliekų tvarkytojams perduodamų atliekų sutvarkymo išlaidas. Pažymėtina, kad Įstatyme aiškiai apibrėžtas tik principą „teršėjas moka“, „kuris reiškia, kad atliekų tvarkymo išlaidas turi apmokėti pirminis atliekų darytojas arba dabartinis ar ankstesnis atliekų turėtojas ir (ar) produktų, dėl kurių naudojimo susidaro atliekos, gamintojas ar importuotojas“ (Atliekų..., 2016), todėl atliekų tvarkymo sistemos dalyviai, kurie nustato atliekų tvarkymo išlaidų apmokėjimo tvarką, turi galimybę savaip interpretuoti likusius tris principus.

Svarbiausia yra tai, kad toks rinkliavos skaičiavimo pagal gyventojų valdomo nekilnojamojo turto paskirtį ir plotą metodas jau įteisintas per formuojamą Lietuvos administracinių teismų praktiką, kaip, pvz., 2012 m. rugsėjo 11 d. nutartyje administracinėje byloje Nr. A⁴³⁸-2037/2012 (toliau – Nutartis): „reikalavimas mokėti vietinę rinkliavą, kurios dydis sietinas su šio nekilnojamojo turto plotu, yra atitinkantis teisės aktų reikalavimus“ (Byla..., 2012). Todėl tikslinga išsiaiškinti kokiais motyvais grindžiama tokia teismų praktika.

Analizuojant Nutartį nustatyta, kad ją priimdamas teismas rėmėsi Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (toliau – ir Teisingumo Teismas) praktika, konkrečiai *Teisingumo Teismo 2009 m. liepos 16 d. prejudicinių sprendimų byloje Futura Immobiliare srl Hotel Futura ir kt. (C-254/08)* (toliau – Sprendimas) (Dėl nesumokėtos..., 2012), o dar tiksliau – oficialiu Sprendimo vertimo į lietuvių kalbą tekstu. Nutartyje cituojami du šio vertimo teksto punktai, kuriuose išdėstyti teiginiai turėjo lemiamą reikšmę padarant išvadą, kad „reikalavimas mokėti vietinę rinkliavą, kurios dydis sietinas su šio nekilnojamojo turto plotu, yra atitinkantis teisės aktų reikalavimus“ (Dėl nesumokėtos..., 2012), o būtent: 49 p. – „<...> dažnai yra sunku arba brangu nustatyti tikslų komunalinių atliekų, kiekvieno atliekų turėtojo perduotų tvarkyti, kiekį“ ir 50 p.

– „<...> rėmimasis kriterijais, kurie grindžiami dėl atliekų turėtojų veiklos galinčių susidaryti atliekų kiekiu, apskaičiuojamu pagal jų užimamų patalpų plotą bei paskirtį ir (arba) susidariusių atliekų rūši, gali leisti apskaičiuoti šių atliekų šalinimo išlaidas ir jas paskirstyti skirtingiems atliekų turėtojams, nes šie du parametrai daro tiesioginę įtaką minėtų išlaidų sumai“ (Dėl nesumokėtos..., 2012, Judgment..., 2009).

Abejojant dėl rinkliavos už komunalinių atliekų surinkimą ir tvarkymą skaičiavimo pagal nekilnojamojo turto paskirtį ir plotą logiškumo, tokio pat pobūdžio abejonė kilo ir dėl Nutartyje cituojamų Sprendimo vertimo į lietuvių kalbą teksto 50 p. nuostatų. Todėl pirmiausiai buvo patikrintas Sprendimo tekstas anglų kalba ir nustatyta, kad šiame tekste įrašytas ne terminas „paskirtis“, o terminas „naudojimas“ ar „panaudojimas“ (angl.: „use“). Akivaizdu, kad šie terminai turi visiškai skirtingą reikšmę: „paskirtis“ – ko nors panaudojimo sritis; „naudoti“ – vartoti patiriant naudą arba vartoti kaip priemonę, įrankį kokiam nors tikslui, „panaudoti“ – pavartoti savo tikslams (Lietuvių..., 2017). Taigi „paskirtis“ – tai tik tam tikras nekilnojamojo turto požymis, „naudojimas“ – tai konkretūs veiksmai, kurie turi tiesioginę įtaką atliekų susidarymui.

Išsiaiškinus, kad Sprendimo tekste lietuvių ir anglų kalbomis vartojami skirtingą reikšmę turintys terminai, turėjo būti patikrintas tekstas originalo kalba, iš kurio buvo daromi vertimai į kitas kalbas. Nustatyta, kad Sprendimo originalo kalba yra italų, o minėtas 50 p. terminas šia kalba – „*destinazione*“ (Judgment..., 2009), kuris į lietuvių kalbą verčiamas kaip „paskirtis“. Antra vertus liko neaišku, kodėl tekste anglų kalba visgi įrašytas terminas „naudojimas“ ar „panaudojimas“ (angl.: „use“). Todėl atlikta išsamesnė Sprendimo ir Generalinės advokatės Juliane Kokott išvados (toliau – Išvada), kuria remtasi priimančiam Sprendimą, su nagrinėjamu klausimu susijusių punktų vertimo į lietuvių, anglų kalbas teksto ir teksto originalo kalba analizė. Išvados originalo kalba yra vokiečių (Judgment..., 2009, Opinion..., 2009).

Išvadoje ir Sprendime nagrinėjamos atliekų tvarkymą reglamentuojančių Italijos teisės aktų nuostatos, nurodančios, kaip turi būti nustatomas mokesčių už kietųjų komunalinių atliekų šalinimo paslaugą. Sprendimo 12 p. cituojamas Dekreto Nr. 507/1993 65 str. „Proporcingumas ir tarifai“, kuriame nurodyta, kad mokesčių už atliekas gali būti proporcingas arba apskaičiuojamas ploto vienetai pagal atliekų, kurios gali susidaryti patalpose ir plotuose dėl jų naudojimo pagal paskirtį, kiekį bei rūši pagal šalinimo išlaidas. Išvados 8 p. apibendrinant Dekreto Nr. 507/1993 58 ir paskesnius straipsnius reziumuojama, kad mokesčio dydis yra proporcingas apmokestinamajam plotui ir atliekų gamybos pajėgumo (vok.: „*Abfallerzeugungskapazität*“) koeficientams, nustatytiems pagal pastato naudojimą. Išvados 61 p. nurodoma, kad pagal Italijos teisę, suma, kuria prisidedama prie atliekų šalinimo išlaidų padengimo, grindžiama, pirma, naudojamų patalpų ar atvirų erdvių plotu ir, antra, atliekų gamybos pajėgumo koeficientu (pastaba: vertimo į lietuvių kalbą tekste – „numatomo atliekų kiekio koeficientais“), nustatytu pagal turto naudojimo pobūdį (būdą) (vok.: „*Nutzungssart*“ – naudojimo pobūdis (būdas)). Išvados 62 p. teigiama, kad naudojamos teritorijos plotas ir jos

naudojimo pobūdis (būdas) iš principo leidžia daryti pagrįstas prielaidas dėl numatomo atliekų kiekio, ypač kai atitinkami duomenys yra žinomi iš patirties (Judgment..., 2009, Opinion..., 2009). Pažymėtina, kad Išvadoje vartojamas vokiškas terminas „*Nutzungsart*“ į lietuvių kalbą buvo išverstas kaip „paskirtis“, kas visiškai neatitinka šio termino reikšmės (žr. aukščiau) ir esminiai iškreipia nagrinėjamo dalyko prasmę.

Išvados 59 p. pažymima, kad kalbant apie principo „teršėjas moka“ įgyvendinimą konkrečiu atveju, reikia nustatyti, ar situacijai būdingas pagrįstas ryšys su atliekų gamintojo prisidėjimu prie atliekų susidarymo, o 70 p. nurodoma, kad principas „teršėjas moka“ turi būti aiškinamas taip, jog jis draudžia nacionalinės teisės nuostatas, kuriomis privatiems asmenims, neturintiems pakankamai pagrįsto ryšio su atliekų susidarymu, nurodoma padengti aiškiai neproporcingas atliekų šalinimo išlaidas. Pastaroji nuostata patvirtinta ir Sprendimo 56 bei 57 p. (Judgment..., 2009, Opinion..., 2009).

Išvados

1. Pateiktos valstybinio audito išvados rodo, kad principo „teršėjas moka“ įgyvendinimas Lietuvoje turi esminių trūkumų, o kai kurie atliekų tvarkymo sistemos dalyviai gali nepagrįstai pelnytis iš atliekų turėtojų permokų už atliekų tvarkymą.

2. Šiuo metu savivaldybės taiko du įmokų už atliekų tvarkymą būdus: 1) vietinę rinkliavą už komunalinių atliekų surinkimą ir tvarkymą; 2) nustatytus tarifus už atliekų tvarkymą.

3. Rinkliavos skaičiavimo pagal nekilnojamojo turto paskirtį ir plotą arba nekilnojamojo turto paskirtį ir objektų skaičių metodas yra neteisingas ir pažeidžia proporcingumo bei nediskriminavimo principus, kadangi tie, kas naudojami ar net nesinaudoja atliekų tvarkytojų paslaugomis, turi mokėti pagal parametrus, kurie dažniausiai neturi nieko bendro su galinčiu susidaryti ar atliekų tvarkytojams perduodamu atliekų kiekiu.

4. Rinkliavos skaičiavimo pagal gyventojų valdomo nekilnojamojo turto paskirtį ir plotą metodas jau įteisintas per formuojamą Lietuvos administracinių teismų praktiką remiantis Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimo vienoje byloje vienu punktu, nesigilinus į viso sprendimo ir šioje byloje Generalinės advokatės pateiktos išvados esmę.

5. Lietuvos teisės aktų nuostatas būtina pakeisti taip, kad įgyvendinant principą „teršėjas moka“ iš privačių asmenų, neturinčių pakankamai pagrįsto ryšio su atliekų susidarymu, nebūtų reikalaujama padengti aiškiai neproporcingas atliekų tvarkymo išlaidas.

Literatūra

1. Aplinkos būklė 2011. Tik faktai. 2012. Vilnius: Aplinkos apsaugos agentūra. 144 p.
http://gamta.lt/files/AAA_leidynys_Aplinkos_bukle_2011.pdf
2. Atliekų tvarkymo įstatymas. Galiojanti suvestinė redakcija (nuo 2016-08-01). Teisės aktų registras.
<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8D38517814F1/OBTLfwVtUl>
3. Dėl nesumokėtos vietinės rinkliavos priteisimo. Byla A-438-2037-12. Nutartis. 2012-11-28. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas. Eteismai. <http://eteismai.lt/byla/40332343854590/A-438-2037-12>
4. Dėl Vietinės rinkliavos ar kitos įmokos už komunalinių atliekų surinkimą iš atliekų turėtojų ir atliekų tvarkymą dydžio nustatymo taisyklių patvirtinimo. Galiojanti suvestinė redakcija (nuo 2016-04-23). Teisės aktų registras.
<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.46A9EB36F50C/cNyZtyESnW>
5. Judgment of the Court (Second Chamber) of 16 July 2009. Case C-254/08. EUR-Lex.
<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62008CJ0254>
6. Komunalinės atliekos. 2016-12-13. Aplinkos apsaugos agentūra.
<http://atliekos.gamta.lt/cms/index?rubricId=e4055918-4f56-4aee-8c10-620b407cc6f> (2017 02 15)
7. Lietuvių kalbos žodynas. <http://www.lkz.lt/> (2017 02 20)
8. MEŠKYS, L. Europos Sąjungos aplinkosaugos principo „teršėjas moka“ įgyvendinimas Lietuvos Respublikos teisės sistemoje // Jurisprudencija. Mokslo darbai, 2006, 3(81), p. 56-63.
9. Opinion of Advocate General Kokott delivered on 23 April 2009. Case C-254/08. EUR-Lex.
<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62008CC0254>
10. Regioninių atliekų tvarkymo sistemų veikla. Valstybinio audito ataskaita. Valstybės kontrolė. 2013. 44 p.
http://www.vkontrolė.lt/audito_ataskaitos.aspx?tipas=2

Gediminas Vilkevičius

Implementation of the “polluter pays” principle when managing municipal waste

Summary

About 1.3 million tons of municipal waste is produced in Lithuania every year and more than 400 kg of municipal waste fall on each inhabitant. Ten regional waste management centers have been established when seeking to develop waste management system satisfying requirements the European Union. “Polluter pays” principle has been transposed to the Lithuanian legal acts when preparing to join the European Union and after becoming its member. Conclusions of the public audit from 2013 show that implementation of the “polluter pays” principle in the waste management area faces some problems and has substantial gaps. Record of waste holders and waste is inaccurate, real costs of waste management are known not in all regions, municipalities apply different methods estimate taxes for waste management. The article discusses how proportionality principle is applied when implementing the “polluter pays” principle in the waste management area and what factors influence its application.

Municipal waste, waste management, waste holder, “polluter pays” principle, local tax.

Gauta 2017 m. kovo mėn., atiduota spaudai 2017 m. balandžio mėn.

Gediminas VILKEVIČIUS. Aleksandro Stulginskio universiteto Žemės ūkio inžinerijos fakulteto Žemės ūkio inžinerijos ir saugos instituto docentas, technikos mokslų daktaras. Adresas: Studentų g. 15b, LT-53362 Akademija, Kauno r. Tel. +370 37 752 376, el. paštas: gediminas.vilkevicius@asu.lt.
Gediminas VILKEVIČIUS. Aleksandras Stulginskis University, Agriculture Engineering faculty, Institute of Agricultural Engineering and Safety, doctor of technical sciences, docent. Address: Studentu 15b, LT-53362 Akademija, Kaunas distr. Tel. +370 37 752 376, e-mail: gediminas.vilkevicius@asu.lt.